

Typológia dôvery v štátne inštitúcie

Dôvera občanov vo verejné inštitúcie je kľúčovým predpokladom politickej stability, občianskej participácie a funkčnej demokracie. Úroveň dôvery priamo ovplyvňuje ochotu ľudí spolupracovať s inštitúciami, rešpektovať pravidlá a angažovať sa v demokratických procesoch. Keď dôvera chýba, oslabuje sa súdržnosť spoločnosti a môže narastať nespokojnosť s politickým systémom, okrem toho môže nízka dôvera viesť k nižšej spolupráci s inštitúciami, čo sa prejavuje napríklad poklesom volebnej účasti.

Výskumy ukazujú, že úroveň dôvery sa líši medzi rôznymi skupinami obyvateľstva. Niektorí ľudia vnímajú inštitúcie ako legitímne a efektívne, iní ich naopak považujú za nefunkčné alebo dokonca škodlivé. Tieto rozdiely nie sú náhodné – súvisia s politickými postojmi, sociálnymi charakteristikami, ale aj s tým, ako ľudia vnímajú svet okolo seba.

V tejto analýze sa zameriavame na kľúčové faktory, ktoré môžu dôveru v inštitúcie ovplyvňovať:

- **Politická orientácia (ľavica–pravica)** – Ideológia často formuje kritériá, podľa ktorých ľudia hodnotia inštitúcie.
- **Vek a generácia** – Mladšie generácie získavajú informácie hlavne z internetu a sociálnych sietí, čo môže viesť k odlišnému vnímaniu inštitúcií v porovnaní so staršími, ktorí viac dôverujú tradičným médiám.
- **Používanie internetu a sociálnych sietí** – Digitálne prostredie môže posilňovať alebo naopak podkopávať dôveru v inštitúcie v závislosti od toho, aké informácie ľudia konzumujú.
- **Spokojnosť s politickou situáciou** – Ak ľudia vnímajú politiku ako nestabilnú alebo nekvalitnú, môže to znižovať dôveru vo všetky inštitúcie, ktoré s ňou súvisia.
- **Príjem domácnosti** – Ekonomická situácia môže ovplyvňovať to, či ľudia vnímajú inštitúcie ako spravodlivé alebo skreslené v prospech určitých skupín.

Naším cieľom je prostredníctvom klastrovej analýzy identifikovať typické skupiny respondentov na základe ich dôvery v inštitúcie a vybraných faktorov.

Popis premenných

Dôvera – prezident (PI_1A)

Dôvera – Vláda (PI_1B)

Dôvera – Poslanecká snemovna (PI_1C)

Dôvera – Senát (PI_1D)

Dôvera – krajská zastupiteľstva (PI_1E)

Dôvera – obecné zastupiteľstva (PI_1F)

Dôvera – starosta (PI_1P)

Dôvera – hejtman, primátor (PI_1Q)

Všetky tieto premenné mali škálu 1 = „rozhodne dôveruje“, 2 = „spíše dôveruje“, 3 = „spíše nedôveruje“ a 4 = „rozhodne nedôveruje“. Aby miera dôvery zodpovedala hodnote škálu sme otočili. Premenné sme následne rekodovali a vznikli nám 3 indexy dôvery, s ktorými sme ďalej pracovali pri analýze. **Index dôvery v národné inštitúcie** vznikol spriemerovaním premenných o dôvere v prezidenta, vlády, poslaneckej snemovne a senátu. **Index dôvery v regionálne samosprávy** je priemerom premenných dôvery v krajské zastupiteľstvá a hejtman, primátor.

Spriemerovaním premenných dôvery v obecné zastupiteľstvá a starostov nám vznikol **index dôvery v miestne samosprávy**.

Pre profilovanie zhlukov boli použité premenné:

Transformované vzdelání - 4 kategorie (*t_VZD*)

Spokojenost se současnou politickou situací v ČR (*PS_1*)

Používá internet (*OM_31*)

Čistý měsíční příjem domácnosti (*IDE_10*)

Transformovaný věk - 4 kategorie (*t_VEK_4*)

Zařazení na škále levice – pravice (*PO_2*)

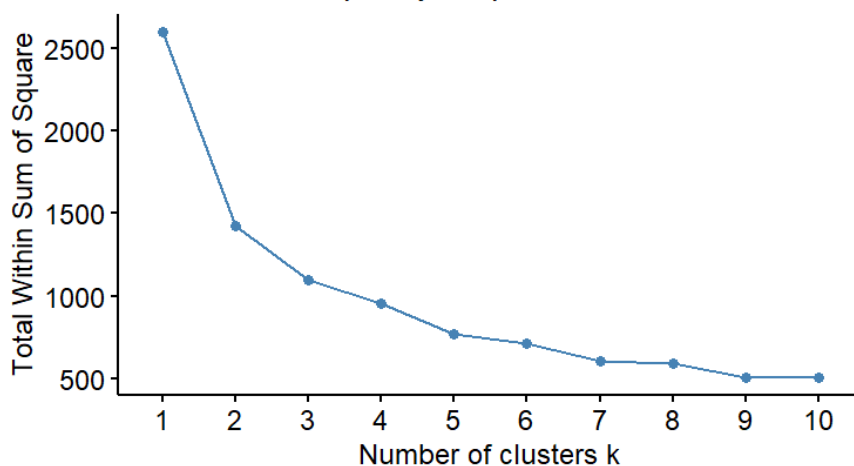
Premenná **IDE_10** bola pred profilovaním ešte rekódovaná na ordinálnu so 6 kategóriami.

Pri všetkých premenných boli vždy pred analýzami odstránené chýbajúce hodnoty.

Analýza

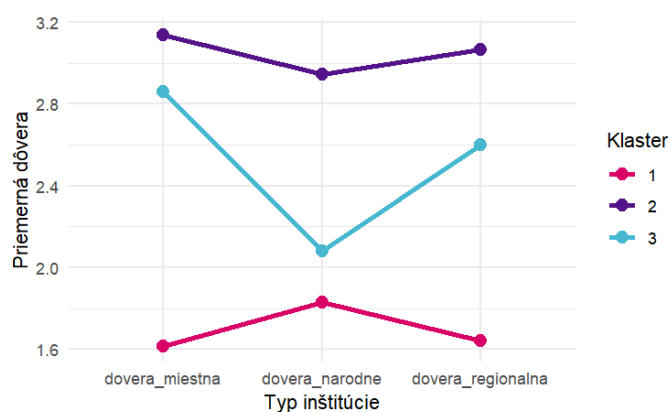
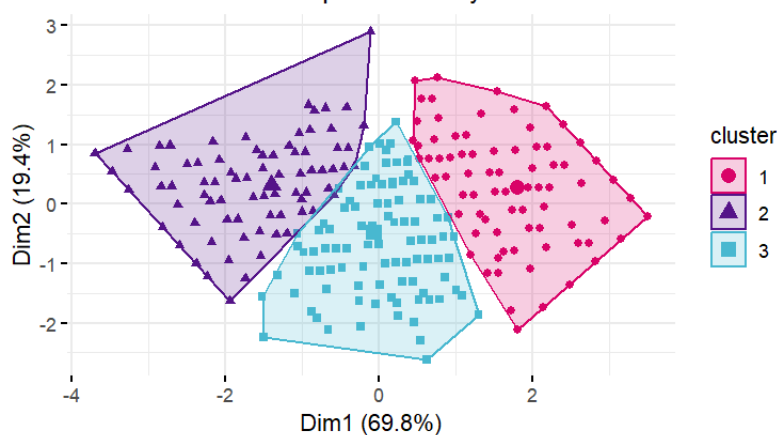
Na začiatku sme urobili normalizáciu, teda škálovanie dát dôvery, aby boli všetky premenné porovnateľné. Pre zistenie optimálneho počtu zhlukov sme použili tzv. **elbow method**. Keďže zlom lakťa je pri 3, zvolili sme 3 zhluky.

Elbow metóda pre výber počtu klastrov

Následne sme spustili zhlukovú analýzu a respondentov sme rozdelili metódou k-priemerov.

Vizualizácia klastrov podľa dôvery

Zhluk 1 – Skeptici (ružový)

- **Nízka dôvera vo všetky typy inštitúcií**
 - Národná: **1.83**
 - Regionálna: **1.64**
 - Miestna: **1.61**

Ide o skupinu respondentov, ktorí celkovo inštitúciám veľmi nedôverujú – možno sú frustrovaní politikou alebo majú nízku angažovanosť.

Zhluk 2 – Dôverčiví (fialový)

- **Vysoká dôvera vo všetky inštitúcie**
 - Národná: **2.95**
 - Regionálna: **3.07**
 - Miestna: **3.14**
- Skupina s najvyššou dôverou, možno viac identifikovaní s politickým systémom, pozitívne hodnotia aj lokálnu správu.

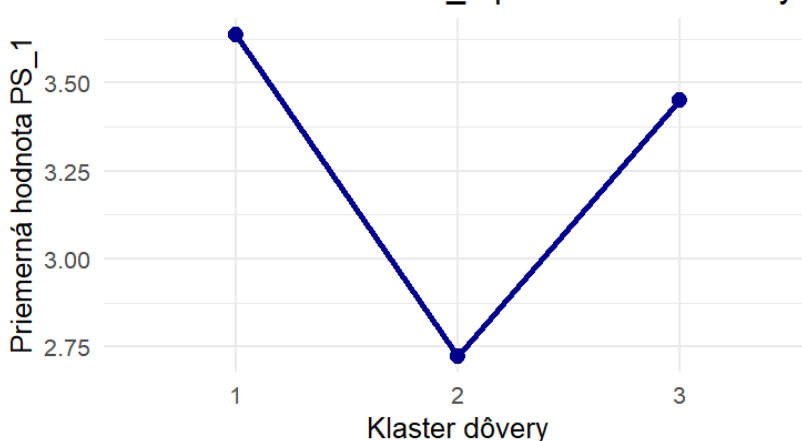
Zhluk 3 – Miestni, regionálni optimisti (modrý)

- **Stredná dôvera, ale vyššia smerom k miestnym inštitúciám**
 - Národné: **2.08**
 - Regionálne: **2.60**
 - Miestne: **2.86**
- Zdá sa, že týmto ľuďom viac dôverujú miestnej a regionálnej samospráve než centrálnym inštitúciám. Môžu byť kritickí k vláde, ale spokojní so starostami či hejtmanmi.

Pred profilovaním zhlukov sme ešte urobili analýzu rozptylu indexov, ktorá nám ukázala, že medzi vzniknutými klastrami sú štatisticky významné rozdiely. Zhluky, teda zachytávajú skutočné a významné rozdiely v postojoch respondentov.

ANOVU použili aj na overenie štatistickej významnosti premenných, ktoré sme plánovali použiť na profilovanie klastrov. Ako jediná štatisticky významná sa ukázala byť **Spokojnosť s politickou situáciou**. Výsledky ukazujú, že ľudia dôverujúci národným inštitúciám sú nespokojnejší s politickou situáciou ako ľudia dôverujúci miestnym alebo regionálnym samosprávam.

Priemerná hodnota PS_1 podľa klastra dôvery

Literatúra

Brems, M. K. (2024). A left-right divide? Alternative news use and political trust, populist attitudes, and populist vote intentions in the case of Denmark. *The International Journal of Press/Politics*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/19401612241301647>

You, Y., & Wang, Z. (2020). The Internet, political trust, and regime types: a cross-national and multilevel analysis. *Japanese Journal of Political Science*, 21(2), 68–89. <https://doi.org/10.1017/S1468109919000203>

Bobzien, L. (2023). Income Inequality and Political Trust: Do Fairness Perceptions Matter?. *Soc Indic Res* 169, 505–528. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03168-9>

Wu, C., & Wilkes, R. (2017). Local–national political trust patterns: Why China is an exception. *International Political Science Review*, 39(4), 436–454. <https://doi.org/10.1177/0192512116677587> (Original work published 2018)

Lissitsa, S. (2021). Effects of digital use on trust in political institutions among ethnic minority and hegemonic group—A case study. *Technology in Society*, 66, 101633. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2021.101633>